

АНДРУШЕНКО Олена – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики, Державний університет Житомирська політехніка, вул. Чуднівська, 103, Житомир, 10005, Україна; науковий співробітник кафедри англійської лінгвістики Університету Аугсбург, Universitätsstraße 2, 86159, Німеччина (and.olenka@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7699-9733>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.58.1>

Бібліографічний опис статті: Андрушенко, О. (2024). Прикметник → фокусувальний адверб *just*? (корпуснобазовані дослідження процесу граматикалізації в англійській мові). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 58, 9–17, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.58.1>

ПРИКМЕТНИК → ФОКУСУВАЛЬНИЙ АДВЕРБ *JUST*? (КОРПУСНОБАЗОВАНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ГРАМАТИКАЛІЗАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ)

Анотація. У статті представлений аналіз становлення фокусувального адверба (ФА) *just* в англійській мові крізь призму теорії граматикалізації. Висвітлено основні моделі утворення прислівників від давньо- до ранньоновоанглійської мови, репрезентовані сучасними афіксальними та безафіксальними формами. Наведено загальну класифікацію ФА: рестриктивні (ексклюзивні, уточнювальні) та адитивні (скалярні, нескалярні). Встановлено, що адверб *just* у сучасній англійській мові належить до двох підкласів фокусувальних адвербів: ексклюзивних та уточнювальних. Визначено, що в середньоанглійській мові лексема *just* функціонувала як іменник, дієслово, адверб, прикметник, причому значення останнього переважає в текстах XIV–XV ст. Доведено, що рестриктивно-уточнювальний *just* бере початок від відповідного прикметника латинського / французького походження, а його перша фіксація датована 1417 роком. Простежено динаміку сенсів лексеми в ранньоновоанглійській мові, визначена частота її використання як адверба в окремих історичних періодах: 1500–1550 рр., 1550–1600 рр., 1600–1690 рр. Кількісно підтверджено, що рестриктивне значення адверба починає домінувати у текстах 1500–1550 рр., а значення ексклюзивності вперше зафіксовано в пам'ятках 1600–1690 рр. Визначено схему граматикалізації *just*: середньоанглійський прикметник → ранньоновоанглійський адверб способу дії → ранньоновоанглійський уточнювальний ФА → ранньоновоанглійський ексклюзивний ФА. У семантичному плані такий процес пов'язаний із дуальною інтерпретацією адвербіальних сенсів (1-ша стадія граматикалізації), що на другій стадії граматикалізації спричинило метафоричний перенос значення одиниці і сприяло використанню її в новому контексті.

Ключові слова: граматикалізація, фокусувальні адверби, прикметник, уточнювальний адверб, ексклюзивний адверб.

ANDRUSHENKO Olena – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, the Department of Theoretical and Applied Linguistics, Zhytomyr State Polytechnic University, 103, Chudniska Str., Zhytomyr, 10005, Ukraine; Researcher at the Chair of English Linguistics, University of Augsburg, Universitätsstraße 2, 86159, Germany (and.olenka@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7699-9733>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.58.1>

To cite this article: Andrushenko, O. (2024). Prykmetnyk → focusyvalnyy adverb just? (korpusno-basovali doskidzhennya protsesy gramatykalizatsii v angliyskiy movi [Adjective → Adverb just? (corpus-based studies of the grammaticalization process in English)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 58, 9–17, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.58.1> [in Ukrainian].

ADJECTIVE → ADVERB JUST? (CORPUS-BASED STUDIES OF THE GRAMMATICALIZATION PROCESS IN ENGLISH)

Summary. The article presents the analysis of the focusing adverb (FA) just standing in English through the prism of the theory of grammaticalization. It studies the main models of adverbs formation from Old to Early Modern English, represented by modern affixed and non-affixed forms. It proposes a general partition of FAs into restrictives (exclusives, particularizers) and additives (scalar, non-scalar). It has been established that the adverb just in Present-Day English simultaneously pertains to two subclasses of focusing adverbs: exclusives and particularizers. It has been determined that in Middle English the lexeme just functions as a noun, a verb, an adverb and an adjective, with the meaning of the latter prevailing in the texts of the XIV–XV centuries. It has been proven that the restrictive particularizer just originates from the corresponding adjective with Latin/French base with its first fixation in the records dating back to 1417. The paper has traced the dynamics of the meaning extension of the lexeme in the Early Modern English language, determining the frequency of its usage as an adverb in certain historical periods: 1500–1550s, 1550–1600s, 1600–1690s. It has been quantitatively confirmed that the restrictive meaning of the adverb starts dominating in the texts of 1500–1550s, and the exclusive sense is first registered in the records of 1600–1690s. The grammaticalization scheme of FA just can be determined as follows: Middle English adjective → Early Modern English adverb of manner → Early Modern English particularizing FA → Early Modern English exclusive FA. From a semantic point of view, this process is related to the dual interpretation of adverbial meanings (1st stage of grammaticalization), which at the second stage of grammaticalization causes a metaphorical transfer of the unit meaning and contributes to its new contextual usage.

Key words: adverb, grammaticalization, focusing adverbs, adjective, particularizer adverb, exclusive adverb.

Постановка проблеми. Адверби є однією з найбільш дискусійних та неоднозначних категорій. В англійській мові, зокрема, вони мають різноманітну морфологічну структуру за відсутності певної фіксованої позиції в реченні та виконують різні синтаксичні функції (Eisenberg & Schöneich, 2020, с. 212). Як зазначають R. Huddleston та G. Pullum, «за невеликим винятком, таким, як вигуки, усі інші слова, здається, належать до категорії адвербів» (Huddleston & Pullum, 2002, с. 500). Фокусувальні адверби (ФА) слугують для встановлення особливих відношень між сферою їх використання та релевантними альтернативами, наявними в реченні (Dimroth,

2004). Часові проміжки появи цього класу в англійській мові, а також шляхи граматикалізації його одиниць належать до наріжних питань лінгвістики, що й детермінує **актуальність** нашої розвідки.

Аналіз останніх досліджень. Основними різновидами ФА є: рестриктивні, які своєю чергою поділяють на ексклюзивні (*only, alone, just, exclusively, merely, simply, solely*), уточнювальні (*just, especially, exactly, largely*), адитивні (*even, too, also*) (De Cesare, 2017). З'ява фокусувальних адвербів в англійській мові збігається з середньоанглійським періодом (Brinton 2017), хоч деякі з них, наприклад, *even, only, also*, виявляють

уже в давньоанглійській мові (Andrushenko, 2022b; Andrushenko, 2023a; Andrushenko, 2023b; Andrushenko, 2023c). У ній продуктивною моделлю для творення адвербів була афіксація. Вони утворювалися в основному від прикметників, іменників або дієслів додаванням суфікса *-e* до основи слова (Atherton, 2019), наприклад: двн.-англ. *hraðe* (*quickly*). У середньоанглійський період цей суфікс утрачено в результаті процесу «вирівнювання закінчень». Його наслідком стала редуція ненаголошених складів, що спричинило омонімію форм прикметників, іменників та адвербів. Такі адверби дістали назву нульових (Killie, 2007). Іншим джерелом утворення адвербів є давньоанглійський суфікс *-lice*, що є яскравим прикладом граматикизації, напр.: *eadmidlice* (*humbly*). Його походження пов'язують із протогерманським іменником, який означає 'physical body', або з дієслівним прикметником зі значенням 'like': двн.-англ. *gelic* (Killie, 2007).

Досліджуючи суфіксальні та безсуфіксальні адверби середньоанглійської мови, утворені з однієї прикметникової бази, Т. Невалайнен зазначає, що співвідношення адвербів із нульовим суфіксом і *-ly* становить 21% і 79% відповідно, та інтерпретує це як тенденцію до перетворення адвербів на морфологічно незмінні форми, а отже, більш граматикизовані (Nevalainen, 1994). Це певним чином може бути морфологічно обґрунтовано похідним статусом адвербів та тим фактом, що лише окремі з них можуть змінюватися (Traugott, 1988, с. 132–134). Отже, адверби можна вважати більш граматикизованою категорією в порівнянні з іншими категоріями відкритого класу, оскільки їх кількість у мові може змінюватися.

На фоні окреслених вище змін у середньоанглійській мові спостережено становлення фокусувальних адвербів. Морфологічний аналіз вказує на те, що основним джерелом їх творення є прикметники та адвербіальний суфікс *-ly*, зрідка *-e*, виняток становлять адитиви *even* та *also*, похідні від давньоанглійських прислівників *efne* та *ealswā* відповідно, а також середньоанглійський адверб *just*.

У ранньомовноанглійській мові у зв'язку з загальною синтаксичною тенденцією до нормалізації порядку слів SVO та з семантич-

ними змінами в класі фокусувальних адвербів (звуження лексичного значення) відбувається подальша їх функційна спеціалізація попри незмінний категорійний статус (Rissanen, 2011).

Мета дослідження – простежити шляхи граматикизації фокусувального адверба *just* у середньо- та ранньомовноанглійській мові на матеріалі корпусів текстів *Middle English Corpus of Prose and Verse* (ME Corpus, 2019) та *Early English Books Online* (EEBO).

Відповідно до поставленої мети сформульовано такі його **завдання**: 1) проаналізувати частоту використання *just* у ME Corpus та EEBO; 2) простежити динаміку зміни значення окресленої одиниці у середньо- та ранньомовноанглійській мові; 3) представити гіпотетичний шлях граматикизації *just* як фокусувального адверба в англійській мові XIV–XVII ст.

Виклад матеріалу. Історично адверб *just* походить від латинського прикметника *iustus* та адверба *iust*, останній має еквівалент у середньомовнофранцузькій *justement*, початково використовуваний у мові як прикметник, а згодом – як адверб (Andrushenko, 2022b). Як зазначає Е. Трауготт, *just* функціонував також як адверб способу дії (Traugott, 2006). Наприклад:

(1) Then his basinet pynnid up on two greet staplis before the breste with a dowbill bokill behynde up on the bak for to make the basinet sitte juste (MED 2019: a1486 Arms Chivalry (Mrg M 775) 44).

Аналіз середньоанглійського корпусу доводить домінування прикметника *just* у мові (90,78%) – див. табл. 1, тоді як адвербіальне значення спостережено лише у 20 прикладах, на які припадає 1,55% (Andrushenko, 2023a).

Із кількісних даних, зазначених у табл. 1, слідує: припущення щодо прикметникової природи адверба слушне. Це також підтверджує дата з'яви прикметника та адверба в середньоанглійських писемних пам'ятках: 1384 р. та 1417 р. відповідно. Прикметник *just* вживано тут у двох сенсах: *the persons, the heart, living morally upright, righteous* (2); *the equitable or fair, fitting proper, conforming to the rules* (3).

Таблиця 1
Частиномовна дистрибуція *just* у *Middle English Corpus of Prose and Verse*

Частина мови	N	V	Adj	Adv
К-ть токенів	14	85	1171	20
Частота (%)	1.09	6.58	90.78	1.55

(2) The riȝtwijsn esse of a iust man [WB(2): riȝtful man; L iusti] shal not delyuere hym, in whateuer day he shal synne ((c1384) WBible (1) (Dc369(2)) Ezek.33.12).

(3) It is iust to me for to feele this thing for alle zou, for that I haue zou in herte. (c1384) Wbible (1) (Dc 369 (2)) Phil.1.7).

Вочевидь обидва значення прикметника з'являються в середньоанглійських текстах одночасно, що засвідчують факти корпусу, датовані 1384 р. Така гіпотеза знаходить підтвердження в Ернста (Ernst, 2002, с. 99), який уважає: значення адверба *just* (*exactly*) розвинулося саме з прикметника, що тлумачився як *fair, correct, precise*.

Припущення щодо трансформації прикметника в адверб спостерігаємо на основі окремих прикладів у *Corpus of Middle English Prose and Verse*, у яких аналізована форма має подвійну інтерпретацію, зважаючи на можливість розташування прикметника в постпозиції до іменника, і лише контекстуальний аналіз та відомості про особливості структури клаузи уможливають диференціацію обох частин мови. Аналіз елементів речення відповідно до програми Мінімалізму Н. Хомського (Chomsky, 1995) дає можливість простежити дистрибуцію *just* у реченні (4) і довести: одиниця належить до DP, а не до наступної CP, оскільки у випадку належності до CP *just* має розташовуватися в ділянці C, що маркує все речення. Проте наявність AdvP *in mydil therof* унеможлиблює розташування досліджуваної лексеми у цій позиції (4a). Приклад (5) засвідчує, що *iust* може одночасно відноситися як до DP *thee* (5a), виступаючи прикметником, так і до PP *bifore me* (5b).

(4) The Lord iust in mydil therof, he shal not do wickidnesse (The Holy Bible) – прикметник.

(4a) [DP[DPThe Lord] [Adj[iust]]] [CP[C[AdvP[in mydil therof]]], [TP[DP[he]] [TP[vP[shal] VP[not do wickidnesse].

(5) Also the Lord seide to Noe, Entre thou and al thin hous in to the*. [thi I.] schip, for Y seiz thee iust (???) bifore me in this genera|cioun (The Holy Bible).

(5a) [CP[C[for]] [TP[DP[Y]] [TP[vP[VP[V[seiz]] [DP[thee iust] [PP[bifore me in this genera|cioun].

(5b) [CP[C[for]] [TP[DP[Y]] [TP[vP[VP[V[seiz]] [DP[thee]] [PP[Adv [just] [PP[bifore me in this genera|cioun].

Загалом вхідні дані для адверба *just* може, відібрані з корпусу, вказують на те, що домінантне його значення асоціюється з поняттям точності, а головні сенси розподілені так: а) in an exact or accurate manner; so as to correspond exactly; with precision; accurately; punctually; correctly (11 прикладів); б) fittingly, snugly (8 токенів); в) immediately (1 ілюстрація).

Ранньоновоанглійській мові властива реди-стрибуція значень середньоанглійського уточнювального рестриктивного адверба *just*, а його частка суттєво зростає в писемних пам'ятках XVI–XVII ст. (див.: Andrushenko, 2023a). Аналіз корпусу текстів ЕЕВО засвідчив, що в ранньоновоанглійській мові наявні два варіанти написання *just* та *iust*, що не пов'язано з діалектними варіаціями одиниць. Порівнявши дані динаміки частоти використання обох форм, припускаємо, що саме *just* найбільш схильний до категорійних змін – це надалі сприяло його розвитку в домінантний графічний варіант. Мануальний аналіз двох форм *just* та *iust* у корпусі текстів засвідчив, що адвербіальне значення помітно зростає впродовж 1510-х рр., сягаючи піку в 1650-х рр. (табл. 2). Зокрема, *just* найчастіше асоціюється з прикметником протягом 1480–1500-х рр., а його функціо-

Таблиця 2

Частота використання адверба *just* у ЕЕВО

Роки	Кількість токенів з <i>just</i> у ЕЕВО	Кількість токенів з адвербіальним <i>just</i> у ЕЕВО	Частота використання адвербу (%)
1480-ті	40	2	5
1490-ті	53	0	0
1500-ті	26	0	0
1510-ті	28	2	7.14
1520-ті	126	14	11.11
1530-ті	326	3	0.92
1540-ті	874	17	1.95
1550-ті	878	7	0.8
1560-ті	2490	44	1.77
1570-ті	1615	110	6.81
1580-ті	2889	166	5.75
1590-ті	1497	142	9.49
1600-ті	3000	474	15.80
1610-ті	3000	113	3.77
1620-ті	3000	81	2.70
1630-ті	3000	369	12.3
1640-ті	3000	459	15.3
1650-ті	3000	555	18.5
1660-ті	3000	556	18.5
1670-ті	3000	555	18.5
1680-ті	3000	556	18.5
1690-ті	3000	557	18.5

нування як адверба лімітоване 2 прикладами, що відповідають сучасному англійському значенню *justly* (адверб способу дії) (6).

(6) for Iustly he shall ben punysshed of god / they that done harme and dommage to the poure folke for who so euer rendreth euylle for good / he shalle therof just be rewarded (Here begynneth the book of the subtyl, 1484, ЕЕВО).

Як зазначалося вище, адверб *just* розвинувся в процесі первинної граматикизації з прикметника, перетворюючись протягом ранньоновоанглійського періоду на більш абстрактний, підтвердження чому знаходимо у Oxford English Dictionary (OED, 2021), через аналіз основних його значень (див. табл. 3).

Розширення абстрактних значень *just* у ранньоновоанглійській мові та все рідше використання його в ролі прикметника чи іншої частини мови може слугувати прикладом трансферу концептуальних доменів у більш абстрактні. Погоджуємося з В. Heine, U. Claudi

та F. Hünemeyer, що такий перехід є якраз одним із аспектів граматикизації одиниці. Так, метафоричне переосмислення виразу відбувається в рамках переходу з одного домену до іншого в такій послідовності: людина, об'єкт, місце, час (Heine, Claudi & Hünemeyer, 1991, с. 48). Презентуючи розвиток значень адверба *just* протягом середньо- та ранньоновоанглійського періодів (Табл. 3), зазначимо, що вираження значення 'місце' (прибл. 1440 р.) (7) передусе розвитку в адверба сенсу 'час' (1500) (8). Приклади обох функцій виявляємо й у ранньоновоанглійському корпусі:

(7) even so envie assaileth him who beginneth to governe, just at the dore as it were (The philosophie, 1603; ЕЕВО).

(8) you ought to have allow'd me some time to recover our language, before i should be oblig'd to write to you, it being not handsome, that when i had been so long a stranger, and am now but just come out of barbarie (Letters of affaires love and courtship, 1657; ЕЕВО).

Підкреслимо також, що аналіз токенів для часового проміжку 1510–1550-х рр. свідчить на користь зростання частотності використання *just* як адверба, налічуючи 120.92 випадки на 1 млн. слів, особливо це притаманне варіанту у вияві *iust*. Загальна відсоткова частка для адверба *just* в досліджуваній проміжок часу становить 4.38%, а основні його значення в корпусі текстів представлені у табл. 4.

Таблиця 3
Значення адверба *just* відповідно до словника Oxford English Dictionary (OED, 2023)

Адвербіальне значення <i>just</i>	Тип модифікації	Часовий діапазон
In an exact or accurate manner; so as to correspond exactly; with precision; accurately; punctually; correctly	Модифікація дієслів	a1417–1743
So as to fit exactly; in a close-fitting way; closely.	Модифікація дієслів	a1486–1804
As a modifier: exactly, precisely; actually; very closely.	Модифікація прикметників, адвербів, сполучників, іменникових та препозиційних груп, клауз тощо	c1440à
Indicating a point in time	Модифікація дієслів	a1500à
In replies and expressions of assent.		1529–1798
Limiting the extent or degree denoted by an expression: only as much as, not more or less than; barely, by a little, by a slight margin.	Модифікація прикметників, адвербів, сполучників, іменникових та препозиційних груп, клауз тощо	1600à
6. Used to place the focus on a particular word or phrase.	Модифікація прикметників, адвербів або адвербіальних груп, іменникових та препозиційних груп, дієслів	1668à

Таблиця 4
Значення адверба *just* у корпусі ЕЕВО протягом 1500-1550-х рр.

exactly (manner)	closely, precisely (location)	exactly (amount, number)	exactly (time)	justly (manner)
36,36%	36,36%	13.64%	6.82%	6.82%

Дані табл. 4 засвідчують подальший розвиток абстрактних значень *just* з його доміантною функцією уточнювального рестриктивного адверба (*exactly*), що становить загалом 93.18%. Окрім того, порівнявши відсоток вираження адвербом дуальних значень: уточнювальний рестриктивний + місце (*closely, precisely* – 36.36%) та уточнювальний рестриктив + час (6.82%), ми помітили, що схема зміни доменів місце → час відповідає міркуванням щодо процесу граматикизації адвербів, висловленим у (Heine, Claudi &

Hünemeyer, 1991, с. 48). Також зазначимо: значення ‘amount, number’, яке передає адверб, містить уточнювальний відтінок, що свідчить про наявність дуальних значень (9).

(9) men have too much wit to become papists, in any generallitie: and just enough to fit them for atheists (Oberuations diuine and morall, 1625; ЕЕВО).

Важливим для окресленого періоду є розвиток нового значення ‘justly’ (справедливо), репрезентованого 6.82% (адверб способу дії), оскільки в середньоанглійській для вираження цього сенсу існувала окрема форма *justli* (*jostle, justle*), уперше зафіксована у пам’ятках 1384 р. (ME Corpus, 2019), представлена 18 випадками вживання у корпусі ЕЕВО, а отже, обидві графічні репрезентації – безафіксальна та афіксальна – співіснують в окресленому періоді. Окрім того, як свідчать дослідження Т. Невалайнен (1991), афіксальна форма *justly* також могла спорадично виражати рестриктивне уточнювальне значення, притаманне безсуфіксному *just*. Це є свідченням того, що процес граматикизації адверба є активним у цей період. Отже, *just* поступово розширює значення, що є невід’ємною частиною процесу граматикизації (Heine&Kuteva, 2016).

Наступний період 1550–1600-х рр. засвідчує значне зниження частотності використання адверба як рестриктивного уточнювального при вираженні способу дії (*exactly*), тоді як частота вживання *just* у значенні ‘amount’ та ‘time’ зростає вдвічі, проте вираження власне часової функції не фіксуємо включно до 1672-х рр. (див.: табл. 5). Новою функцією у цей підперіод є вираження ступеня та порівняння (*modifying degree and comparison*), що не репрезентовано в пам’ятках наступного підперіоду (1600–1690-х рр.) (див. табл. 6).

Дистрибуція для 1600–1690-х рр. (табл. 6) вказує на суттєве зниження частотності використання безафіксної форми для вираження значення способу дії, тоді як рестриктивне уточнювальне значення *just* (*exactly, precisely (location), amount*) стає домінуючим. Іншим цікавим аспектом є з’ява в адверба темпоральної (10) та ексклюзивної рестриктивної функцій, а *just* можна проінтерпретувати як синонім до адверба *only* (11).

(10) onely rather too harsh for our northern knotty rigged dispositions; had he the meek spirit, and smooth tongue of s: m: sparrow, he were Peerlesse, and without parallell, doubtlesse: sir i am in hast, just come from preston, and the Poste about to take horse, pardon my rudenesse, and brevity (The true relation of the taking of the town of Preston, 1643; ЕЕВО).

(11) Hee handleth here gods lenity, mercey and goodnes onely, according to the letters, and also the name iehovah and of his virtue: exo: 33: Ro: 9: the psalme hath just the a b c, number of verses, to shew that of som one letter hee treateth... (The book of prayeses, 1629, ЕЕВО).

Темпоральне значення *just* все частіше виявляємо в пам’ятках 1640-х рр. та послідовно – у ранньомовноанглійській мові, ймовірно, паралельно з ексклюзивною функцією адверба. Хоча, відповідно до попередніх розвідок Т. Невалайнен, приклади ексклюзивного *just* лише спорадично трапляються в пам’ятках XVII ст., а найперші ілюстрації такого використання датовані 1680 р. (Nevalainen, 1991, с. 152). Нові ж корпусні дані дають підстави стверджувати, що ексклюзивне значення в текстах XVII ст. спостережувано значно раніше – 1629 р., проте погоджуємося з Т. Невалайнен: у пам’ятках функціонування *just* як ексклюзивна зафіксоване поодинокими випадками (див. табл. 6), на відміну від тем-

Таблиця 5

Значення адверба *just* у корпусі ЕЕВО (1550–1600-х рр.)

exactly (manner)	closely, precisely (location)	of degree and comparison	exactly (amount, number)	exactly (time)	justly (manner)
8.52%	34.81%	2.22%	31.85%	12.96%	9.63%

Таблиця 6

Значення адверба *just* у корпусі ЕЕВО (1600–1690-х рр.)

exactly (manner)	closely, precisely (location)	of degree and comparison	exactly (amount, number)	exactly (time)	justly (manner)	only (exclusive)
21.8%	36.78%	9.26%	16.08%	13.9%	1.09%	1.09%

порального *just*. Це може свідчити на користь гіпотези, що останнє розвинулося в мові раніше. І. Коген (Cohen, 1969) вважає: саме наголошення числового значення сприяло перетворенню уточнювального адверба на ексклюзив за схемою *precisely* → *emphas* → *isonly*. Цьому передувало використання адверба зазвичай у колокації з *but*. Дослідження засвідчило, що колокації *but just* (12) у корпусі представлені 2575 токенами, а перші ілюстрації такого використання датовані 1600-ми рр. Проте в цей період виявляємо лише рестриктивне уточнювальне значення адверба (12), а пам'ятки кінця 1620-х рр. вже містять приклади дуальної інтерпретації *just*, тобто як уточнювального й ексклюзивного адвербів, саме за маркування ним кількісних показників (13).

(12) and is it probable that your Atomes doe glide, divide, and decline, neither before nor after, but just at the very time as each one of them who made these offrings, should fare better or worse? (The philosophie, EEBO 1603).

(13) he had beene but even rabboni still: as it should seeme, it seemeth to her, with him no otherwise, then with her brother lazarus: that christ had qui prius, neither more nor lesse, but just the same, he was before (XCVI. sermons by the Right Honorable and Reverend Father in God, EEBO 1629).

Попри підтвердження цього факту, зазначимо: використання конструкції *but just* для вираження числових значень варіюється у вибірці корпусу в межах 7,07% та 10,87% в залежності від періоду, що корелює з дослідженням *Modern English Corpus 1500–1900* Т. Невалайнен (1991, с. 152–153) та не може слугувати підтвердженням гіпотези І. Когена (Cohen, 1969). Відповідно до даних нашого дослідження, ексклюзивне значення *just* розвинулося безпосередньо на основі уточнювального рестриктивного та пов'язане з подвійною інтерпретацією конструкцій, які додатково виражають контрастивне значення

за допомогою колокації *but just*. Отже, гіпотетична схема граматикизації адверба може виглядати так (рис. 2):

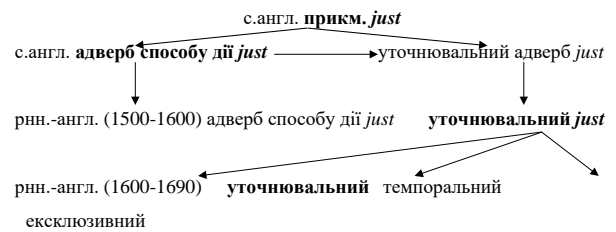

Рис. 2. Шлях граматикизації адверба *just* в англійській мові XIV–XVII ст.

Висновки. Становлення та граматикизація адверба *just* бере початок у середньоанглійській мові. Розвинувшись з прикметника, він протягом XIV–XVII ст. уживаний на позначення способу дії та для вираження рестриктивно-уточнювальної функції, пов'язаної з маркуванням кількості, часу та локації. Якщо в середньоанглійській мові значення способу дії домінують для *just*, то в ранньомодерноанглійській мові фокусувальний сенс адверба стає домінуючим. У пам'ятках XVII ст. спостерігаємо розширення його абстрактних функцій та використання в темпоральній та рестриктивно-уточнювальній функціях. У семантичному плані такий процес пов'язаний із дуальною інтерпретацією адвербіальних сенсів (1-ша стадія граматикизації), що на другій стадії граматикизації спричинює метафоричний перенос значення одиниці і сприяє використанню її в новому контексті.

Перспективним вважаємо простеження динаміки зміни значень адверба *just* у наступних століттях розвитку мови, а також впливу екстра- та інтралінгвальних чинників на зміну його значень, засвідчену корпусами текстів англійської мови.

Подяка

This work is supported by die Nationale Akademie der Wissenschaften Leopoldina (Das Leopoldina Ukraine Distinguished Fellowship).

ЛІТЕРАТУРА

- Andrushenko O.** The Scope of just : Evidence from Information-Structure Annotation in Diachronic English Corpora. *Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2022)*, May 12–13, 2022. Gliwice, Poland, 2022. P. 677–696. URL : <https://ceur-ws.org/Vol-3171/paper51.pdf>.
- Andrushenko O.** Exclusive Adverb in Old English? A Corpus-Based Study of an(e). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2022b. Вип. 97. № 2. С. 30–44.

- Andrushenko O.** Dynamics of Focusing Particularizers in English : Just the Interplay of Internal and External Factors. *The 45th Annual Meeting of the German Linguistic Society (DGfS 2023)*. Cologne : University of Cologne, 2023a. URL : https://dgfs2023.uni-koeln.de/sites/dgfs2023/Booklet/AG_Beschreibungen-und-Abstracts/Description-Abstracts-AG03.pdf.
- Andrushenko O.** Information Structural Analysis of Old English Focusing Adverbials. *Актуальні проблеми мовознавства та лінгвометодики в умовах війни в Україні : Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (з міжнародною участю) / За ред. К. Я. Климової*. Житомир : Поліський національний університет, 2023b. С. 29–33.
- Andrushenko O.** Particularizing Focus Markers in Old English : Just a Case of Adverb Polysemy? *Lege Artis. Language Yesterday, Today, Tomorrow*. 2023. Vol. 8. Issue 2. P. 2–14.
- Atherton M.** Complete Old English : A Comprehensive Guide to Reading and Understanding Old English with Original Texts. London : Teach Yourself, 2019. 325 p.
- Brinton L.** The Evolution of Pragmatic Markers in English. *Journal of Linguistics*. 2017. Vol. 55. Issue 2. P. 449–453.
- Chomsky N.** The Minimalist Program. Cambridge Mass : MIT Press, 1995. 426 p.
- Cohen G.** How Did the English Word just Acquire its Different Meanings? *Chicago Linguistic Society (CLS)*. 1969. Vol. 5. P. 25–29.
- Corpus of Middle English Prose and Verse. University of Michigan. 2019. URL : <https://quod.lib.umich.edu/c/cme/>.
- Davies M.** Early English Books Online Corpus. 2017. URL : <https://www.english-corpora.org/eebo/>.
- De Cesare A.-M.** On ‘Additivity’ as a Multidisciplinary Research Field. *Focus on Additivity : Adverbial Modifiers in Romance, Germanic and Slavic Languages / Eds. A.-M. De Cesare, C. Andorno*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publ., 2017. P. 1–22.
- Dimroth Ch.** Fokuspartikeln und Informationsgliederung im Deutschen. Tübingen : Stauffenburg Verlag, 2004. 175 S.
- Eisenberg P., Schöneich R.** Grundriss der deutschen Grammatik. Das Wort. Heidelberg : Springer, 2020. 515 p.
- Ernst T.** The Syntax of Adjuncts. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 555 p.
- Heine B., Claudi U., Hünnemeyer F.** Grammaticalization : A Conceptual Framework. Chicago. London : The University of Chicago Press, 1991. 318 p.
- Heine B., Kaltenböck G., Kuteva T.** On Insubordination and Cooption. *Dynamics of Insubordination. (Typological Studies in Language) / Eds. N. Evans, H. Watanabe*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publ., 2016. P. 39–64.
- Huddleston R., Pullum G.** The Cambridge Grammar of the English Language. Cambridge : CUP, 2002. 1860 p.
- Killie K.** On the Source(s) and Grammaticalization of the Germanic -lik Suffix. *Neophilologische Mitteilungen*. 2007. Vol. 108. P. 659–682.
- Nevalainen T.** BUT, ONLY, JUST : Focusing Adverbial Change in Modern English 1500–1900. Helsinki : Societe Neophilologique, 1991. 313 p.
- Nevalainen T.** Aspects of Adverbial Change in Early Modern English. *Studies in Early Modern English / Ed. D. Kastovsky*. Berlin, New-York : Mouton de Gruyter, 1994. P. 243–260.
- Oxford English Dictionary. Oxford. 2021. URL : <https://www.oed.com>.
- Rissanen M.** The Position of not in Early Modern English Questions. *Studies in Early Modern English / Ed. D. Kastovsky*. Berlin : Walter de Gruyter, 2011. P. 339–348.
- Traugott E.** Is Internal Semantic-Pragmatic Reconstruction Possible? *On Language, Rhetorica, Phonologica, Syntactica. A Festschrift for Robert P. Stockwell / Eds. C. Rose, T. Vennemann*. London, New York : Routledge, 1988. P. 128–144.
- Traugott E.** The Semantic Development of Scalar Focus Markers. *The Handbook of the History of English / Eds. A. van Kemenade, B. Los*. Oxford / Malden, MA : Blackwell, 2006. P. 335–359.

REFERENCES

- Andrushenko, O.** (2022a). The Scope of just: evidence from information-structure annotation in diachronic English Corpora. *Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2022)*, May 12–13, 2022, (pp. 677–696), Gliwice, Poland. Retrieved from <https://ceur-ws.org/Vol-3171/paper51.pdf> [in English].

- Andrushenko, O.** (2022b). Exclusive adverb in Old English? A corpus-based study of an(e). *Visnyk Zhytomyrskogo derzhavnogo universytety imeni Ivana Franka. Filologichni nauky – Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University. Philological sciences*, 2 (97), 30–44 [in English].
- Andrushenko, O.** (2023a). Dynamics of focusing particularizers in English: Just the interplay of internal and external factors. In *The 45th Annual meeting of the German Linguistic Society (DGfS 2023)*. University of Cologne. Retrieved from https://dgfs2023.uni-koeln.de/sites/dgfs2023/Booklet/AG_Beschreibungen-und-Abstracts/Description-Abstracts-AG03.pdf [in English].
- Andrushenko, O.** (2023b). Information structural analysis of Old English Focusing Adverb ealswa. In K. Ia. Klymova (Ed.), *Aktualni problem movoznavstva ta lingvometodyky v umovah viyny v Ukraini: Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naykovopraktychnoi internet-konferentsii (z mizhnarodnoyu uchastyu) – Actual problems of linguistics and linguistic methods in the conditions of war in Ukraine: Collection of materials of the All-Ukrainian scientific and practical internet conference (with international participation)*, (pp. 29–33). Piloskyy natsionalnyy universytet [in English].
- Andrushenko, O.** (2023c). Particularizing focus markers in old English: Just a case of adverb polysemy? *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow*, 8 (2), 2–14 [in English].
- Atherton, M.** (2019). *Complete Old English: A comprehensive guide to reading and understanding Old English with original texts*. Teach Yourself [in English].
- Brinton, L.** (2017). The evolution of pragmatic markers in English. *Journal of Linguistics*, 55 (2), 449–453 [in English].
- Chomsky, N.** (1995). *The minimalist program*. MIT Press [in English].
- Cohen, G.** (1969). How did the English word just acquire its different meanings? *Chicago Linguistic Society*, 5, 25–29 [in English].
- Corpus of Middle English Prose and Verse (2019). University of Michigan. Retrieved from <https://quod.lib.umich.edu/c/cme/> [in English].
- Davies, M.** (2017). Early English Books Online Corpus. Retrieved from <https://www.english-corpora.org/eebo/> [in English].
- De Cesare, A.-M.** (2017). On ‘additivity’ as a multidisciplinary research field. In A.-M. De Cesare & C. Andorno (Eds.), *Focus on additivity: adverbial modifiers in Romance, Germanic and Slavic languages* (pp. 1–22). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publ. [in English].
- Dimroth, Ch.** (2004). *Fokuspunkteln und Informationsgliederung im Deutschen*. Stauffenburg Verlag [in English].
- Eisenberg, P. Schöneich, R.** (2020). *Grundriss der deutschen Grammatik. Das Wort*. Springer [in English].
- Ernst, T.** (2002). *The syntax of adjuncts*. Cambridge University Press [in English].
- Heine, B. Claudi, U. & Hünnemeyer F.** (1991). *Grammaticalization: A conceptual framework*. The University of Chicago Press [in English].
- Heine, B., Kaltenböck, G. & Kuteva, T.** (2016). On insubordination and cooptation. In N. Evans & H. Watanabe (Eds.), *Dynamics of insubordination (Typological studies in language)* (pp. 39–63). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publ. [in English].
- Huddleston, R., & Pullum, G.** (2002). *The Cambridge grammar of the English language*. CUP [in English].
- Killie, K.** (2007). On the source(s) and grammaticalization of the Germanic -lik suffix. *Neuphilologische Mitteilungen*, 108, 659–682 [in English].
- Nevalainen, T.** (1991). *BUT, ONLY, JUST: Focusing Adverbial Change in Modern English 1500–1900*. Societe Neophilologique [in English].
- Nevalainen, T.** (1994). Aspects of adverbial change in Early Modern English. In D. Kastovsky (Ed.), *Studies in Early Modern English* (pp. 243–260). Berlin & New-York: Mouton de Gruyter [in English].
- Oxford English Dictionary (2021). Oxford. Retrieved from <https://www.oed.com> [in English].
- Rissanen, M.** (2011). The position of not in Early Modern English questions. In D. Kastovsky (Ed.), *Studies in Early Modern English* (pp. 339–348). Berlin: Walter de Gruyter [in English].
- Traugott, E.** (1988). Is internal semantic-pragmatic reconstruction possible? In D. Rose, C., Vennemann, T. (Eds.), *On language, rhetorica, phonologica, syntactica. A festschrift for Robert P. Stockwell* (pp. 128–144). London & New York: Routledge [in English].
- Traugott, E.** (2006). The semantic development of scalar focus markers. In A. van Kemenade & B. Los (Eds.), *The handbook of the history of English* (pp. 335–359). Oxford/Malden, MA: Blackwell [in English].